

TĂNG CƯỜNG ĐỐI TƯỢNG THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI TỰ NGUYỆN TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ HÀ NỘI

TS. Phạm Đỗ Dũng

Trường Đại học Lao động - Xã hội

phamdodung@gmail.com

Tóm tắt: Bảo hiểm xã hội tự nguyện (BHXHTN) là chính sách an sinh xã hội của Đảng và Nhà nước, do Nhà nước tổ chức thực hiện; được Nhà nước bảo hộ, hỗ trợ mức đóng, cấp miễn phí thẻ bảo hiểm y tế (BHYT); không vì lợi nhuận và mục đích duy nhất là vì cuộc sống của người dân. Chính sách BHXH ra đời từ năm 2008 nhằm tạo cơ hội cho mọi người lao động ở khu vực phi chính thức được tham gia bảo hiểm xã hội (BHXH). Sau hơn 10 năm triển khai, đặc biệt là từ nửa cuối năm 2018 đến nay, cùng với định hướng chính trị “Phấn đấu đến năm 2030 đạt khoảng 60% lực lượng lao động trong độ tuổi tham gia bảo hiểm xã hội” được khẳng định tại Nghị quyết số 28-NQ/TW, công tác phát triển BHXHTN đã có nhiều bứt phá. Đến hết năm 2020, số người tham gia BHXHTN đã đạt khoảng 2,2% lực lượng lao động trong độ tuổi là nông dân và lao động khu vực phi chính thức. Mặc dù số người tham gia BHXHTN những năm qua có sự thay đổi đáng kể song để bảo đảm mạng lưới an sinh cho người cao tuổi thì tỉ lệ này vẫn chưa cao. Bài viết tập trung phân tích thực trạng đối tượng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện trên địa bàn thành phố (TP.) Hà Nội từ đó đề xuất các giải pháp tăng cường đối tượng tham gia BHXHTN trên địa bàn TP. Hà Nội.

Từ khóa: bảo hiểm xã hội tự nguyện, tăng cường đối tượng tham gia, khu vực phi chính thức

INCREASING THE PARTICIPANTS OF VOLUNTARY SOCIAL INSURANCE IN HANOI

Abstract: Voluntary social insurance is the social security policy of the Party and the State of Vietnam which is organized and protected by the State. The State supports insurance fees, grants free health insurance card. This policy aims at a better life for people not for profit. The voluntary social insurance policy was introduced in 2008 which aims to bring opportunities for all workers in the informal sector to participate in social insurance. After more than 10 years of implementation, especially from the second half of 2018 till now, along with the political orientation "Strive to reach 60% of the labor force participating in social insurance by 2030" confirmed in 28-NQ/TW, the development of voluntary social insurance has made some breakthroughs. By the end of 2020, the number of people participating in voluntary social insurance has reached about 2.2% of the labor force, most are farmers and workers in the informal sector. Although the number of people participating in voluntary social insurance has changed significantly in recent years, this rate is not high enough to ensure a safety social security network for the elderly. Therefore, this article focuses on analyzing the current situation of voluntary social insurance participants in Hanoi to propose some solutions to increase the participants of voluntary social insurance in Hanoi.

Keywords: voluntary social insurance, increasing the participants of voluntary social insurance, informal sector.

Mã bài báo: JHS - 43

Ngày nhận bài sửa: 7/5/2022

Ngày nhận bài: 10/4/2022

Ngày duyệt đăng: 20/5/2022

Ngày nhận phản biện: 22/4/2022

1. Đặt vấn đề

BHXHTN là loại hình BHXH mà người lao động tự nguyện tham gia, được lựa chọn mức đóng và phương thức đóng phù hợp với thu nhập của mình để hưởng BHXH. BHXHHTN sẽ giúp người dân có thể tích lũy thời gian đóng BHXH để được hưởng lương hưu khi về già, nhất là đối với những người không có việc làm ổn định, không có hợp đồng lao động, không được đơn vị sử dụng lao động đóng BHXH định kỳ. Lý do nhiều nhất khiến người dân tham gia BHXHHTN đó là không muốn dựa vào con cái sau này, không muốn làm gánh nặng cho gia đình và xã hội; muốn mình tự chủ với cuộc đời của mình. Thứ hai, với những người lao động tự do, những người không có công việc ổn định, thì ý nghĩa tinh thần khi về già được gọi là “cụ hưu” cũng rất quan trọng. Bởi có lương hưu là việc chứng minh họ không “ăn bám” xã hội chứng minh họ đã lao động rất miệt mài để tích lũy cho mình. Lý do thứ ba là ngoài lương hưu hàng tháng được nhận, người lao động được cấp thẻ bảo hiểm y tế nếu không may ốm đau đã có quỹ khám chữa bệnh bảo hiểm y tế chi trả tiền. Lý do thứ tư là mức đóng và phương thức đóng BHXHHTN linh hoạt, người tham gia có thể lựa chọn mức đóng thấp nhất bằng mức chuẩn nghèo khu vực nông thôn, cao nhất bằng 20 lần mức lương cơ sở. Phương thức đóng linh động hơn theo hàng tháng, 3 tháng, 6 tháng, 12 tháng, một lần cho nhiều năm về sau (tối đa 5 năm), một lần cho những năm còn thiếu (tối đa 10 năm). Lý do thứ 5 rất quan trọng là khi ngừng tham gia BHXH mà người lao động đó có điều kiện đi làm thuộc đối tượng tham gia BHXH bắt buộc thì toàn bộ thời gian tham gia BHXHHTN sẽ được cộng dồn với thời gian tham gia BHXH để tính hưởng chế độ hưu trí, tử tuất. Còn một lý do rất nhân văn đó là từ ngày 01/01/2018, Nhà nước thực hiện chính sách hỗ trợ tiền đóng BHXH cho người tham gia BHXHHTN, cụ thể mức hỗ trợ sẽ bằng 30% đối với người thuộc diện nghèo; 25% đối với người thuộc diện cận nghèo; 10% đối với các đối tượng còn lại giúp mọi đối tượng có cơ hội tham gia BHXH tốt hơn. Với những ưu việt của chính sách và sự hỗ trợ của Nhà nước nêu trên, người lao động khi tham gia BHXHHTN sẽ được hưởng rất nhiều lợi ích thiết thực. Việc hiểu rõ những lợi ích của BHXHHTN sẽ giúp người tham gia có niềm tin và gắn bó với loại hình BHXH này.

Bảo hiểm xã hội TP. Hà Nội đang tiến hành một loạt các biện pháp an sinh xã hội nhằm đảm bảo

cho đời sống của nhân dân trên địa bàn, đặc biệt là tuyên truyền, động viên người lao động tham gia BHXHHTN. Nhìn chung trong những năm gần đây một số biện pháp tổ chức thực hiện pháp luật về BHXHHTN mà cơ quan BHXH TP. Hà Nội đã áp dụng mang lại sự đổi mới nhất định trong việc thực hiện các chính sách về BHXH trên địa bàn, góp phần từng bước ổn định tình hình an sinh xã hội. Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được vẫn còn nhiều mặt hạn chế cần có giải pháp để khắc phục. Vấn đề cần đặt ra là làm thế nào để người lao động nhận thức được sự cần thiết tham gia BHXHHTN, từ đó thu hút nhiều hơn người dân tham gia bảo BHXHHTN. Xuất phát từ những lý do trên, việc nghiên cứu vấn đề “Tăng cường đối tượng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện trên địa bàn thành phố Hà Nội”, với mong muốn góp phần đẩy mạnh công tác BHXHHTN trên địa bàn TP. Hà Nội nói riêng, cũng như ở Việt Nam nói chung.

2. Cơ sở lý thuyết

2.1. Đối tượng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện.

Để đảm bảo quyền lợi cho người lao động ở khu vực phi chính thức, BHXHHTN ở nước ta được thực hiện từ 01/01/2008 quy định đối tượng tham gia tại khoản 5 Điều 2 Luật BHXH 2006 và Điều 2 Nghị định 190/2007/NĐ-CP. Cụ thể: “Đối tượng tham gia BHXH tự nguyện là công dân Việt Nam trong độ tuổi lao động, không thuộc diện tham gia BHXH bắt buộc. Bao gồm: a. Người lao động làm việc theo hợp đồng lao động có thời hạn dưới 3 tháng; b. Cán bộ không chuyên trách cấp xã, phường; c. Người tham gia các hoạt động sản xuất, kinh doanh, dịch vụ, kể cả xã viên không hưởng tiền lương, tiền công trong các hợp tác xã, liên hợp hợp tác xã; d. Người lao động tự tạo việc làm; đ. Người lao động làm việc có thời hạn ở nước ngoài mà trước đó chưa tham gia BHXH bắt buộc hoặc đã nhận BHXH một lần; e. Người tham gia khác”. Theo đó, đối tượng tham gia BHXHHTN là công dân Việt Nam trong độ tuổi lao động, không thuộc đối tượng tham gia BHXH bắt buộc. Như vậy, chỉ có những người trong độ tuổi lao động nữ từ đủ 15 tuổi đến 55 và nam từ đủ 15 tuổi đến 60 tuổi mới thuộc đối tượng tham gia BHXHHTN. Quy định này đã giới hạn đối tượng tham gia BHXHHTN và làm hạn chế quyền tham gia và thụ hưởng của một bộ phận đông đảo người dân trong khu vực không có quan hệ lao động ở ngoài độ tuổi này. Mặc dù đối tượng

tham gia BHXHHTN tăng hàng năm, tuy nhiên đối tượng tham gia còn rất thấp so với số người thuộc diện tham gia BHXHHTN. Trong số các đối tượng tham gia BHXHHTN thì chủ yếu là người trước đó đã có thời gian tham gia BHXH bắt buộc, sau khi nghỉ việc đóng tiếp BHXHHTN để đủ điều kiện về thời gian đóng BHXH để hưởng chế độ hưu trí (chiếm trên 70% tổng số đối tượng tham gia). Xuất phát từ tình hình thực tiễn trên, để phát triển đối tượng tham gia BHXHHTN, thực hiện mục tiêu đến năm 2020 có 50% lực lượng lao động tham gia BHXH thì quy định về đối tượng tham gia BHXHHTN đã có sự thay đổi khi Luật BHXH số 58/2014/QH13 được ban hành và áp dụng từ ngày 1 tháng 1 năm 2016. Luật BHXH năm 2014 có hiệu lực từ ngày 01/01/2016 đã có những sửa đổi quan trọng về quy định đối tượng tham gia BHXHHTN. Cụ thể tại Khoản 4 - Điều 2 - Luật BHXH số 58/2014 quy định: “Người tham gia BHXHHTN là công dân Việt Nam từ đủ 15 tuổi trở lên và không thuộc đối tượng tham gia BHXH bắt buộc.” *Cụ thể: Theo quy định tại Điều 2 - Thông tư số 01/2016/TT-BLĐTBXH quy định đối tượng áp dụng của BHXHHTN:*

a, Người lao động (NLĐ) làm việc theo hợp đồng lao động (HĐLĐ) có thời hạn dưới 3 tháng trước ngày 01/01/2018; NLĐ làm việc theo HĐLĐ có thời hạn dưới 1 tháng từ ngày 01/01/2018 trở đi;

b, Người hoạt động không chuyên trách ở thôn, ấp, bản, sóc, làng, tổ dân phố, khu, khu phố;

c, NLĐ giúp việc gia đình;

d, Người tham gia các hoạt động sản xuất, kinh doanh, dịch vụ không hưởng tiền lương;

đ, Xã viên không hưởng tiền lương, tiền công làm việc trong hợp tác xã, liên hiệp hợp tác xã;

e, Người nông dân, NLĐ tự tạo việc làm bao gồm những người tự tổ chức hoạt động lao động để có thu nhập cho bản thân và gia đình;

g, NLĐ đã đủ điều kiện về tuổi đời nhưng chưa đủ điều kiện về thời gian đóng BHXH để hưởng lương hưu theo quy định của pháp luật về BHXH;

h, Người tham gia khác.”

Như vậy, Luật BHXH 2014 đã bỏ quy định về tuổi trần tham gia BHXH, tạo điều kiện cho những đối tượng đã hết độ tuổi lao động nhưng có nhu cầu và điều kiện được tham gia BHXHHTN. Đây được đánh giá là điểm mới nổi bật và mang tính ưu việt của Luật BHXH năm 2014, góp phần mở rộng đối tượng tham gia BHXHHTN.

2.2. Tăng cường đối tượng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện.

Tăng cường đối tượng tham gia BHXHHTN là tăng tính hấp dẫn, nhằm thu hút, mở rộng, phát triển số người tham gia BHXHHTN, để mọi người lao động đều có quyền được hưởng chế độ an sinh xã hội. Theo thống kê của BHXH Việt Nam, hiện có khoảng 71% số người lao động trong toàn xã hội chưa tham gia BHXH, trong đó phần lớn là nông dân, lao động tại nông thôn và lao động phi chính thức. Đây là nhóm đối tượng tiềm năng để phát triển BHXHHTN. Tuy nhiên, nhóm đối tượng này lại ít được tiếp cận các thông tin, chính sách về BHXHHTN. Vì vậy, việc tăng cường đối tượng tham gia BHXHHTN là vấn đề hết sức có ý nghĩa nhân văn. Điều đó cũng có nghĩa rằng các cấp, các ngành cần quan tâm hơn nữa đến công tác tuyên truyền, phổ biến, mở rộng chế độ chính sách, pháp luật tham gia BHXHHTN, từ đó mới có thể thu hút đông đảo đối tượng tham gia “, góp phần đảm bảo an sinh xã hội cho người dân lao động tự do, lao động khu vực nông thôn.

- Tổ chức bộ máy trong công tác thực hiện các chế độ BHXHHTN

Cơ cấu tổ chức bộ máy có vai trò rất quan trọng ảnh hưởng trực tiếp đến hiệu quả nâng cao số lượng người tham gia BHXHHTN. Việc tổ chức một bộ máy vừa thực hiện các nhiệm vụ khác nhau vừa phối hợp chặt chẽ với nhau là điều không hề dễ dàng. Nếu không có tổ chức một cách rõ ràng thì việc xây dựng, phát triển và quản lý bảo hiểm xã hội nói chung và bảo hiểm tự nguyện nói riêng sẽ rất vất vả và gặp nhiều khó khăn, khó phát triển và thực hiện nhiệm vụ. Chính vì vậy, cần có một sự phân công rõ ràng, cụ thể nhiệm vụ, công việc trong tổ chức, các cấp bậc khác nhau thực hiện các công việc khác nhau, đảm bảo quy trình tiến độ của nhiệm vụ, chịu trách nhiệm từng mảng chuyên môn cụ thể sẽ giúp nâng cao năng suất làm việc, mở rộng quy mô bảo hiểm tự nguyện.

- Công tác tuyên truyền tham gia BHXHHTN

Có thể nói, công tác thông tin tuyên truyền về BHXHHTN luôn được gắn liền với quá trình hình thành và phát triển chính sách BHXH. Công tác thông tin tuyên truyền và phổ biến chế độ chính sách BHXH những năm trước kia chưa được quan tâm đúng mức, chủ yếu thông qua hình thức in và phát hành các văn bản pháp quy, phạm vi đối

tượng nắm và hiểu biết về các chế độ, chính sách BHXH chủ yếu chỉ dừng lại ở lãnh đạo các cấp, các ngành, những người làm công tác quản lý trong các cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp thuộc khu vực Nhà nước. Những năm gần đây, công tác thông tin tuyên truyền đã được BHXH Việt Nam xác định là một nhiệm vụ trọng tâm và luôn được quan tâm tổ chức thực hiện. Hệ thống thông tin tuyên truyền BHXH nói chung và BHXHTN cho nông dân và người lao động tự do nói riêng được coi là một công tác quan trọng của ngành BHXH. Với vai trò và sự ảnh hưởng đến quá trình phát triển BHXHTN như vậy, công tác thông tin tuyên truyền cần phải có những giải pháp linh hoạt phù hợp với tình hình thực tế của từng địa phương. Làm sao cho người dân hiểu đúng, hiểu đủ và nắm bắt một cách dễ dàng nhất ý nghĩa và tính nhân văn của các chế độ, chính sách BHXHTN dẫn đến tự giác và nhận thức được tinh thần trách nhiệm với bản thân và cộng đồng.

- Mạng lưới đại lý làm công tác BHXHTN

Do đặc điểm của người nông dân và lao động tự do sinh sống trên địa bàn rộng, phức tạp, hình thức tham gia đơn lẻ... công tác thu phí của người tham gia phải thu trực tiếp bằng tiền mặt, việc tổ chức được triển khai ở cơ sở để cho người dân tham gia BHXHTN thuận lợi là vấn đề cần được quan tâm giải quyết của toàn xã hội, của các cấp, các ngành. Do vậy, cần phải có chính sách xây dựng mạng lưới đại lý làm công tác BHXHTN trên từng địa bàn xã phường, thị trấn. Cần có cơ chế, chủ trương tăng cường cán bộ chuyên trách của cơ quan BHXH huyện, thị xã, thành phố trực tiếp cùng các đại lý để triển khai BHXHTN cho người dân.

- Công tác kiểm tra, đánh giá việc phát triển đối tượng tham gia BHXHTN

Công tác kiểm tra, theo dõi, đánh giá là những vấn đề không thể thiếu được trong quá trình tổ chức thực hiện. Bởi vì nếu không có theo dõi thì không thể nắm bắt được tình hình tổ chức thực hiện như thế nào, nếu không có kiểm tra thì không thể biết công tác thực hiện có đúng hay không và nếu không có đánh giá thì vô hình chung không thúc đẩy được việc thực hiện. Vì vậy, cần phải xây dựng các nội dung kiểm tra, đánh giá phù hợp về công tác thực hiện chính sách BHXHTN đối với người dân. Kiểm tra, đánh giá việc phân loại đối tượng để quản lý thu BHXHTN. Kiểm tra việc tổ

chức thực hiện các quy trình nghiệp vụ về công tác BHXHTN đối với người dân.

3. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết tập trung phân tích thực trạng tình hình tham gia BHXHTN, thực trạng tăng cường đối tượng tham gia BHXHTN trên địa bàn TP. Hà Nội. Để đạt được mục tiêu này, tác giả sử dụng phương pháp nghiên cứu định tính. Phần cơ sở lý thuyết, tác giả xây dựng dựa trên các văn bản quy phạm pháp luật của Nhà nước quy định trong lĩnh vực BHXH như: Luật BHXH, Nghị định, Thông tư hướng dẫn về thực hiện BHXHTN, Nghị quyết Trung ương về cải cách BHXH. Phần thực trạng, số liệu thống kê về tình hình tham gia BHXH và công tác tăng cường đối tượng tham gia BHXHTN, tác giả sử dụng chủ yếu từ nguồn dữ liệu thứ cấp trong các Báo cáo tổng hợp về tình hình thực hiện BHXH của cơ quan BHXH TP. Hà Nội các năm từ 2016 đến năm 2021, kết hợp các phân tích, đánh giá, nhận định chủ quan. Ngoài ra, tác giả cũng tham khảo các trang Web của BHXH Việt Nam, BHXH TP. Hà Nội để thêm các dẫn chứng cụ thể.

4. Thực trạng tăng cường đối tượng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện trên địa bàn thành phố Hà Nội giai đoạn 2017 - 2021

Kể từ năm 2008 khi hình thức BHXHTN được áp dụng, BHXH Hà Nội đã nhanh chóng phổ biến triển khai theo quy định nhằm thu hút người lao động tham gia. Theo báo cáo của BHXH TP. Hà Nội, số lao động tham gia BHXHTN qua các năm đều tăng. Năm 2017 cả thành phố chỉ có 21.225 người tham gia, bởi vì BHXHTN là chính sách mới và công tác tuyên truyền chưa được chú trọng, ít người biết. Giai đoạn 2017 - 2021, số lượng người tham gia ngày càng được mở rộng, tốc độ phát triển đối tượng tham gia BHXHTN (2017 - 2021) tính theo năm tăng 198,25%. Tuy nhiên, có tốc độ tăng nhanh về đối tượng tham gia thì tỷ lệ người tham gia BHXHTN vẫn còn rất thấp so với tổng số đối tượng thuộc diện tham gia BHXH bắt buộc (Bảng 1). Sau 14 năm triển khai chính sách BHXHTN, tính đến 31/12/2021 toàn thành phố mới chỉ có 63.304 người tham gia BHXHTN, chiếm 0,55 % dân số trong độ tuổi lao động của Hà Nội. Rõ ràng, đây là số lượng quá ít người lao động tham gia mặc dù Hà Nội là nơi có điều kiện kinh tế - xã hội tốt hơn, người dân có thu nhập cao hơn so với các tỉnh và địa phương khác.

Bảng 1. Số người tham gia BHXH tại Hà Nội giai đoạn 2017 - 2021

Đơn vị: NLD

Loại hình	2017	2018	2019	2020	2021
BHXH bắt buộc	1.512.362	1.650.417	1.701.256	1.797.337	1.863.200
BHXH tự nguyện	21.225	22.684	35.363	48.673	63.304
Tổng	1.533.587	1.673.101	1.736.619	1.846.010	1.926.504

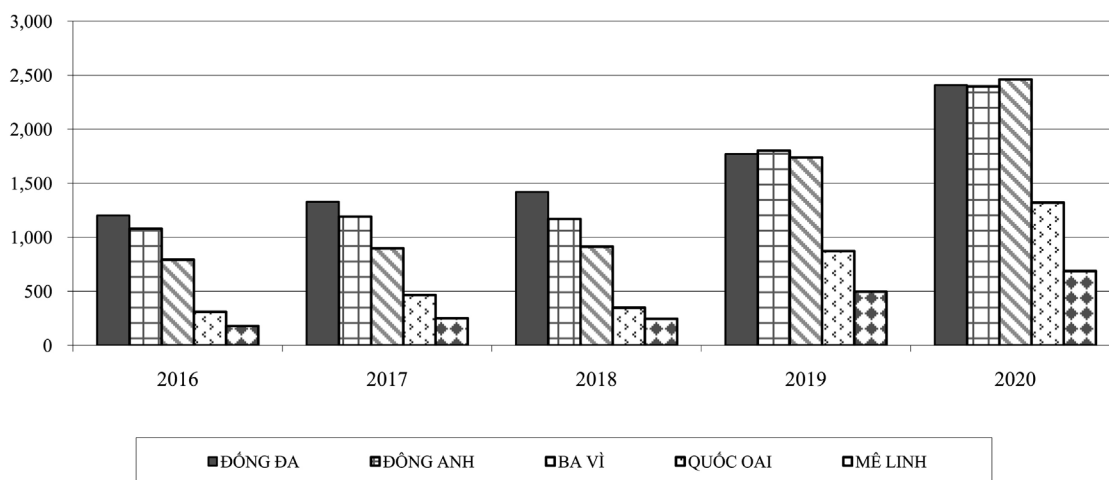
Nguồn: Báo cáo tổng hợp BHXH TP. Hà Nội

Qua bảng 1 cho thấy tổng số người tham gia BHXH trên địa bàn toàn TP. Hà Nội năm 2021 tăng 392.917 người so với năm 2017, trong đó tham gia BHXH bắt buộc tăng 350.838 người và BHXH tự nguyện tăng 42.079 người. Riêng đối với loại hình BHXH tự nguyện năm 2017 số người tham gia BHXH tự nguyện là 21.225 người. Năm 2018, năm đầu thực hiện Nghị quyết số 28 toàn thành phố đạt 22.684 người tham gia, tăng 7% so với năm 2017. Năm 2019, đạt 35.363 người, tăng 12.679 người so với năm 2018 (tương ứng tăng 55,9%). Năm 2020, con số này đã tăng lên 48.673 người tham gia BHXH tự nguyện, tăng 13.310 người so với năm 2019 (tăng 37,6%). Đến năm 2021, đã có 63.304 người tham gia BHXH tự nguyện, tăng 14.631 người so với năm 2020 (tăng 30,06%). Trong giai đoạn 2017 - 2021, số người tham gia BHXH tự nguyện tại Hà Nội đã tăng 42.079,

tương ứng tăng 198,25%. Có được những kết quả này là do BHXH TP. Hà Nội đã triển khai nhiều giải pháp đồng bộ, linh hoạt có hiệu quả đối với người lao động. Dịch Covid-19 đã khiến một số doanh nghiệp ngừng sản xuất, lao động không có việc làm, trước tình hình đó nhiều lao động trên địa bàn Hà Nội đã tham gia BHXH tự nguyện để đảm bảo lợi ích lâu dài, khi đủ tuổi được hưởng lương hưu và các chế độ an sinh xã hội của Nhà nước. Đặc biệt, trong bối cảnh thành phố phải thực hiện giãn cách xã hội không thể tổ chức các hội nghị tuyên truyền về BHXH tự nguyện thì BHXH TP. Hà Nội đã phối hợp với Bưu điện Hà Nội thực hiện linh hoạt nhiều giải pháp. Ngành BHXH đã phân công cán bộ phối hợp chặt chẽ với các đại lý thu BHXH, BHYT bám sát cơ sở, “đi từng ngõ, vào từng nhà, rà từng trường hợp” kiên trì vận động người dân tham gia BHXH tự nguyện.

Hình 1. Số lượng lao động tham gia BHXH tự nguyện giai đoạn 2016 - 2020 tại một số địa phương

Đơn vị: NLD

Nguồn: Báo cáo tổng hợp BHXH Hà Nội

Qua hình số lượng tham gia cho thấy số lượng người lao động tham gia ở các quận huyện, thị xã trên địa bàn Hà Nội đều tăng trong giai đoạn 2016 - 2020. Trong đó, năm 2016 số lượng tham gia đông nhất là quận Đống Đa với 1.201 người tham gia (5,83%),

đứng thứ 2 là huyện Đông Anh với 1.080 người tham gia (5,24%) và thấp nhất là các huyện Mê Linh, Quốc Oai với số người tham gia lần lượt là 180 người (0,87%) và 310 người tham gia (1,5%). Tuy nhiên, đến năm 2020 số lượng người tham gia BHXH tự nguyện tại các

quận, huyện, thị xã trên Hà Nội có những sự thay đổi rõ rệt. Năm 2020, đứng đầu về số lượng người tham gia là huyện Ba Vì với 2.461 người (5.05%), tăng 1.667 người so với năm 2016. Đứng thứ hai là quận Đống Đa với 2.408 người (4.95%) và huyện Đông Anh với 2.396 người (4.92%). Huyện Ba Vì là đơn vị có sự thay đổi lớn nhất về số lượng người tham gia trong 30 đơn vị quận, huyện, thị xã trên địa bàn Hà Nội. Năm 2016 huyện Ba Vì mới có 794 người lao động tham gia BHXHTN nhưng đến năm 2020 số người tham gia đã tăng lên 2.461 người, trở thành đơn vị đứng đầu về số lượng người tham gia BHXH tại Hà Nội. Có được kết quả này là do BHXH huyện Ba Vì đã đổi mới phương pháp tuyên truyền hội nghị, phương tiện truyền thông kết hợp tuyên truyền trực tiếp. Những sáng kiến trong việc tuyên truyền BHXHTN đã được BHXH huyện Ba Vì triển khai rộng rãi và mang lại hiệu quả cao. Nhiều người lao động chấm dứt hợp đồng lao động, giảm đóng BHXH bắt buộc được chuyển đóng BHXHTN, không gián đoạn thời gian tham gia, gia tăng phát triển đối tượng tham gia BHXHTN. Số lượng người tham gia đứng thứ hai trên toàn thành phố là quận Đống Đa. Quận Đống Đa luôn duy trì tốc độ gia tăng số người tham gia BHXHTN gần như cao nhất trên địa bàn Hà Nội trong suốt giai đoạn 2016 - 2020. Đơn vị có số lượng người tham gia BHXHTN thấp nhất là huyện Mê Linh, đây cũng là huyện có tỷ lệ nợ BHXH cao nhất thành phố (14.3%). Các đơn vị khác trên địa bàn Hà Nội về cơ bản số lượng tham gia không có sự khác biệt nhiều giữa các quận nội thành nơi mà có nhiều các cơ quan, doanh nghiệp ... người lao động chủ yếu thuộc đối tượng tham gia BHXH bắt buộc nơi người lao động có thu nhập cao và có khả năng tích lũy tài sản để chi trả khi hết độ tuổi lao động và các huyện ngoại thành nơi chủ yếu người lao động làm nông nghiệp là đối tượng chủ yếu tham gia BHXHTN và cũng là nơi người lao động có thu nhập thấp hơn có nghĩa là có ít tích lũy tài sản để đảm bảo cuộc sống khi về già. Điều này thể hiện sự bất cập trong chính sách, cách thức tổ chức của các cơ quan ban hành chính sách, các cơ quan tổ chức thực hiện chính sách khi chúng ta không có chính sách để tập trung và các địa bàn mà có đối tượng đông người tham gia và nơi có nhu cầu về an sinh xã hội khi hết độ tuổi lao động.

Đánh giá chung ta thấy, đối tượng tham gia BHXHTN trên địa bàn TP. Hà Nội tăng đều qua

các năm. Có được kết quả này là do hoạt động tăng cường đối tượng tham gia BHXHTN đã phát huy hiệu quả, cụ thể:

- Về tổ chức bộ máy thực hiện BHXHTN, công tác tuyên truyền và mạng lưới Đại lý làm công tác BHXHTN:

Bảo hiểm Xã hội TP. Hà Nội đã triển khai thành công mô hình xã, phường điểm phát triển BHXHTN tại 30 quận, huyện, thị xã. Nhiều cách làm sáng tạo, hiệu quả đã được chính quyền, hội, đoàn thể tại các xã, phường điểm vận dụng để tuyên truyền, vận động người dân tham gia BHXHTN.

Từng xã, phường phân công, giao chỉ tiêu phát triển người tham gia BHXHTN và BHYT hộ gia đình cụ thể tới từng thành viên Ban chỉ đạo thực hiện chính sách BHXH, BHYT trên địa bàn, đưa kết quả vào chỉ tiêu đánh giá cuối năm của xã, phường; đồng thời, cử cán bộ kết hợp với các hội, đoàn thể, tổ dân phố, các thôn ... tuyên truyền cho các tiểu thương ở chợ, người bán hàng tạp hóa, đến các hộ kinh doanh cá thể, các gia đình có nghề phụ có từ 5 - 10 lao động tuyên truyền kết hợp với tư vấn pháp luật về sử dụng lao động, vận động tham gia BHXHTN, BHYT hộ gia đình. Tổ chức nhóm nòng cốt tại các tổ dân phố (là những người năng động, nhiệt huyết được tập huấn kiến thức cơ bản về BHXHTN, BHYT hộ gia đình) thực hiện tuyên truyền, tư vấn trực tiếp đến người dân theo địa bàn được phân công phụ trách, ưu tiên tập trung cao vào những hộ dân có tiềm năng.

Tại nhiều phường, xã định kỳ thứ 7 hàng tuần đã chỉ đạo đoàn thanh niên tổ chức đi tuyên truyền lưu động bằng loa về chính sách BHXHTN, BHYT hộ gia đình đến toàn thể nhân dân trên địa bàn. Bên cạnh đó, nhiều địa phương còn sử dụng xe máy có gắn loa (đã dùng trong công tác truyền thông về bầu cử và phòng chống Covid-19) để đi từng ngõ ngách, thôn, xóm tuyên truyền về chính sách BHXHTN, BHYT hộ gia đình, kết hợp phát tờ rơi. Nhiều hội đã lập các nhóm trên facebook, zalo, viết bài, chụp ảnh những chị em là lao động tự do đang lao động, làm việc để đưa lên mạng xã hội, kết hợp với tuyên truyền về chính sách BHXH, BHYT, nhờ đó đã thu hút sự quan tâm của người dân.

Mạng lưới Đại lý thu được bố trí tại các quận, huyện giao nhiệm vụ thực hiện nội dung phát triển người tham gia BHXHTN cho các chuyên trách dân số tại các xã, phường, thị trấn với sự hướng dẫn chuyên

môn của cán bộ cơ quan bảo hiểm huyện, quận. Các cán bộ chuyên trách dân số tổ chức tuyên truyền, vận động, tư vấn về lợi ích của việc tham gia BHXHTN, rà soát các đối tượng phù hợp với phương châm “đi từng ngõ, vào từng nhà, gặp từng người”. Đồng thời, nhiều đại lý đã chủ động tiếp cận những lao động tạm hoãn hợp đồng và tuyên truyền vận động phát triển họ tham gia BHXHTN.

- Về công tác thanh tra, kiểm tra đóng BHXH:

Công tác thanh tra, kiểm tra là một trong ba khâu của quá trình quản lý, là công cụ hữu hiệu nhằm tăng cường hiệu quả quản lý, phát hiện, ngăn chặn kịp thời những sai phạm trong thực hiện chính sách; thông qua thanh, kiểm tra phổ biến kiến thức pháp luật đồng thời xử lý nghiêm những hành vi vi phạm. BHXH TP. Hà Nội trực tiếp kiểm tra, đồng thời phân cấp công tác kiểm tra cho BHXH các huyện cùng tham gia kiểm tra các đơn vị sử dụng lao động trên địa bàn nhằm tăng cường quản lý, giám sát việc thực hiện pháp luật lao động từ cơ sở, phát hiện, chấn chỉnh kịp thời các sai phạm. Công tác phối hợp liên ngành cùng Thanh tra Sở Lao động - Thương binh và Xã hội, Thanh tra thành phố, Liên đoàn Lao động thành phố tiến hành thanh tra, kiểm tra việc thực hiện pháp luật BHXH tại các đơn vị sử dụng lao động, xử phạt hành chính các đơn vị vi phạm, đã hỗ trợ tích cực cho công tác thu BHXH.

Kiểm tra nội bộ giúp BHXH thành phố tăng cường quản lý, đôn đốc các phòng nghiệp vụ, BHXH các huyện triển khai các văn bản hướng dẫn, chỉ đạo của ngành, pháp luật của Nhà nước. Các phòng nghiệp vụ và BHXH các huyện cơ bản đã thực hiện tốt các quy định của Luật BHXH, các văn bản chỉ đạo của ngành nhằm thu đúng, thu đủ; tích cực khai thác các đối tượng tham gia BHXH bắt buộc, tuyên truyền mở rộng các đối tượng BHXH. Tuy nhiên, còn một số hạn chế trong công tác thanh tra, kiểm tra như: Chưa chủ động thanh tra, kiểm tra các đơn vị có sử dụng lao động nhưng chưa tham gia BHXH; chưa chú trọng kiểm tra việc thực hiện Luật BHXH tại các cơ quan hành chính Nhà nước. Theo dõi, đôn đốc sau khi thanh tra, kiểm tra còn yếu, chưa thường xuyên. Đội ngũ cán bộ làm công tác thanh, kiểm tra cũng như khởi kiện chủ yếu làm kiêm nhiệm, còn thiếu và yếu về trình độ pháp lý.

Tính đến hết tháng 12/2021, BHXH Hà Nội đã thực hiện tổng số 1150 cuộc thanh tra, kiểm tra.

Trong đó chủ yếu như sau: Phòng Kiểm tra thực hiện 409 cuộc kiểm tra các đơn vị sử dụng lao động, phối hợp thanh tra liên ngành Sở LĐTB&XH - Bảo hiểm xã hội - Liên đoàn Lao động Thành phố thanh tra tại 258 đơn vị sử dụng lao động và phối hợp với Tổ thu nợ của UBND Thành phố thực hiện thanh tra nhằm đôn đốc thu hồi nợ đọng BHXH tại 61 doanh nghiệp. BHXH huyện thực hiện 283 cuộc kiểm tra các đơn vị sử dụng lao động và phối hợp cùng Phòng LĐTB&XH thanh tra 56 đơn vị sử dụng lao động.

5. Giải pháp tăng cường đối tượng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện trên địa bàn thành phố Hà Nội

- Tăng cường hoạt động truyền thông về BHXHTN

Truyền thông một yếu tố quan trọng có ảnh hưởng đến ý định tham gia BHXHTN của người lao động, đặc biệt là ở vùng nông thôn. Để người lao động tích cực, tự giác hơn trong việc tham gia BHXHTN không chỉ cần cung cấp những thông tin về quyền lợi khi tham gia BHXH mà trước hết phải giúp họ hiểu được những ý nghĩa, tính nhân văn sâu sắc, tầm quan trọng, vai trò của BHXHTN đối với cuộc sống của họ khi đang trong độ tuổi lao động cho đến khi hết tuổi lao động. Phải làm cho họ nhìn thấy được những nguy cơ, thách thức mà họ và những người thân có thể gặp phải trong cuộc sống. Tăng cường cung cấp thông tin, tuyên truyền nhằm nâng cao nhận thức của người lao động phi chính thức về BHXHTN, thông qua các kênh thông tin, truyền thông.

Truyền thông rất đa dạng có thể là từ các phương tiện thông tin đại chúng như báo đài, ti vi... hoặc thông qua các kênh truyền thông không chính thức như truyền miệng từ người này sang người khác (truyền thông liên cá nhân), hoặc truyền thông nhóm. Nên lồng ghép chương trình tuyên truyền về chính sách BHXHTN trong các buổi sinh hoạt. Vì chính tại đây họ mới có thể nghe rõ và hiểu tường tận hơn về chính sách đồng thời họ có thể trực tiếp bày tỏ, phản hồi lại những băn khoăn, vướng mắc để từ đó các nhà hoạch định chính sách có cơ sở xây dựng các giải pháp cụ thể, thiết thực đáp ứng thực tiễn cuộc sống. Chính vì vậy, phần lớn người lao động trả lời phỏng vấn tán thành yếu tố truyền thông là yếu tố quan trọng tác động đến ý định tham gia BHXHTN của họ và họ đặc biệt tỏ ra quan tâm đến hình thức truyền thông nhóm. Điều này cũng dễ hiểu, bởi lẽ những người lao động trong khu vực phi chính thức

đa số họ có trình độ học vấn khá thấp, cuộc sống lao động vất vả và cực nhọc nên khi nghỉ ngơi họ chỉ đơn giản là làm sao được thoải mái ví dụ như xem phim, ca nhạc, các trò chơi giải trí trên truyền hình... và cũng vì lý do này mà truyền thông qua ti vi, báo chí, loa, đài ít hiệu quả. Trong khi đó, truyền thông nhóm và truyền thông liên cá nhân lại phát triển và đóng vai trò cực kì quan trọng trong việc tuyên truyền những thông tin về BHXHHTN tại địa phương.

- Nâng cao chất lượng dịch vụ BHXH

Cải cách trong xây dựng và tổ chức thực hiện chính sách nhằm củng cố niềm tin, tăng mức độ hài lòng của người tham gia vào hệ thống BHXH. Xây dựng chính sách BHXH bảo đảm sự công bằng, không phân biệt đối xử giữa các nhóm đối tượng tham gia; tăng cường sự chia sẻ giữa các nhóm đối tượng thụ hưởng nhằm khắc phục bất hợp lý, chênh lệch quá lớn về mức hưởng. Đẩy mạnh cải cách hành chính, ứng dụng công nghệ thông tin, đơn giản hoá các quy trình, thủ tục đăng ký, đóng, hưởng bảo hiểm xã hội, nâng cao chất lượng cung cấp dịch vụ BHXH theo hướng thân thiện, công khai, minh bạch, tạo thuận lợi cho người dân và doanh nghiệp.

Tiếp tục cải cách thủ tục hành chính, đảm bảo tạo điều kiện thuận lợi nhất trong quá trình tham gia và giải quyết hưởng các chế độ BHXH cho người lao động và đơn vị sử dụng lao động. Thông qua các biện pháp cụ thể như: Công bố công khai danh mục các thủ tục hành chính trên trang thông tin điện tử; bổ sung, cập nhật thường xuyên và hướng dẫn cụ thể cách thức giao dịch, thực hiện thủ tục cho cá nhân, doanh nghiệp. Thường xuyên rà soát các thủ tục hành chính để đề nghị bổ sung, đơn giản hóa thủ tục, quy trình cho phù hợp với các quy định của pháp luật hiện hành nhằm rút ngắn thời gian giải quyết và trả kết quả. Đồng thời, cần lưu ý những ý kiến đóng góp của người lao động, đơn vị sử dụng lao động để cải thiện thái độ phục vụ; minh bạch, rõ ràng và công bằng khi tiếp nhận hồ sơ thủ tục. Không để tình trạng giải quyết hồ sơ trễ hạn. Chủ động tổ chức khảo sát, đánh giá mức độ hài lòng đối với sự phục vụ của các phòng, ban, các đơn vị trực thuộc của cơ quan BHXH.

- Hoàn thiện bộ máy tổ chức, nâng cao trình độ cán bộ làm công tác BHXHHTN

Một trong những hạn chế hiện nay của BHXHHTN đó là bộ máy tổ chức, thực hiện BHXHHTN dựa trên bộ máy tổ chức, thực hiện của các loại hình BHXH

bắt buộc có sẵn trên cơ sở giao thêm chức năng, nhiệm vụ, số lượng cán bộ lại hạn chế và độ chuyên nghiệp hóa về bộ máy tổ chức BHXHHTN chưa cao. Đây là điều bất cập chưa phù hợp với tình hình thực tế hiện nay và cũng là một trong những nguyên nhân làm hạn chế việc phát triển đối tượng tham gia BHXHHTN. Vì vậy để giải quyết vấn đề này BHXH Hà Nội cần:

- Tăng cường, bổ sung thêm lực lượng cho cán bộ chuyên quản lý BHXHHTN tại cấp xã, phường.

- Đào tạo chuyên nghiệp, bài bản, chắc chắn và chính xác về chính sách BHXHHTN cho các đại lý, các cán bộ tham gia tuyên truyền BHXHHTN nhằm đưa tới người dân thông tin xác thực, chuẩn xác và đáng tin cậy, tránh gây hiểu lầm, hoang mang cho người dân.

- Nâng cao trình độ cho cán bộ quản lý và chuyên môn là hết sức cần thiết. Nâng cao chất lượng từ khâu tuyển dụng, đào tạo, đào tạo lại, bồi dưỡng chuyên môn nghiệp vụ, nâng cao ý thức trách nhiệm, tính tiên phong gương mẫu của lãnh đạo đơn vị, nhất là người đứng đầu, tăng cường công tác kiểm tra nội bộ nhằm khắc phục tình trạng thụ động, quan liêu, những thiếu sót trong thực thi công vụ của các cán bộ, công chức, viên chức.

- Hỗ trợ tài chính cho các đối tượng tham gia

BHXHTN là một chính sách mới, hướng đến đối tượng hiện không đóng BHXH, trong đó có một bộ phận lao động phi chính thức. Tuy nhiên, theo quy định hiện hành, mức phí đóng BHXHHTN hàng tháng hiện nay bằng 22% mức thu nhập đóng BHXHHTN. Trên thực tế, mức tiền lương bình quân của lao động phi chính thức thấp khiến cho họ rất khó bảo đảm cuộc sống của bản thân và gia đình (năm 2016, mức tiền lương bình quân của nhóm đối tượng này là 4,44 triệu đồng/tháng, chỉ bằng 2/3 tiền lương bình quân của lao động chính thức; cao hơn 1,5 lần tiền lương tối thiểu vùng IV và chỉ cao hơn 12,6% tiền lương tối thiểu vùng I). Chính bởi vậy, người lao động cho rằng chi phí đóng BHXHHTN tương đối cao so với thu nhập của họ, dẫn đến tỷ lệ tham gia của nhóm lao động này còn thấp. Do đó, nhằm gia tăng số đối tượng tham gia BHXHHTN, bảo đảm ASXH và giúp giảm gánh nặng ngân sách, việc ban hành chính sách hỗ trợ một phần phí đóng BHXH (thậm chí hỗ trợ hoàn toàn) cho người lao động có thu nhập thấp, lao động nghèo trong khu vực phi chính thức là cần thiết nhằm tạo điều

kiện thuận lợi để người dân được tham gia vào lưới an sinh xã hội. Dẫu biết rằng không thể một lúc ngân sách Nhà nước hỗ trợ được ngay cho tất cả mọi người thuộc đối tượng tham gia BHXHTN. Do đó, việc này nên chăng phải làm theo lộ trình cho từng nhóm đối tượng. Ví dụ nhóm lao động phi chính thức nghèo, cận nghèo, những người làm việc trong lĩnh vực giáo dục, y tế, hoạt động cứu trợ xã hội, văn hóa và thể thao chưa đóng BHXH bắt buộc hoặc là hỗ trợ lao động trẻ tham gia BHXHTN vì đối với đối tượng này có thu nhập thấp và trình độ hiểu biết về tầm quan trọng của BHXH còn hạn chế nên để khuyến khích người lao động sớm tham gia BHXH tự nguyện, giảm thiểu thời gian trì hoãn tham gia hoặc thậm chí là không tham gia BHXH. Như vậy, để giải quyết được vướng mắc này của người lao động, BHXH Hà Nội có thể:

- Đề xuất với lãnh đạo BHXH Việt Nam các chính sách hay chương trình hỗ trợ người lao động trong việc đóng phí tham gia BHXHTN cho các đối tượng đặc biệt khó khăn. Ví dụ đề xuất tăng mức hỗ trợ của Nhà nước đối với các đối tượng tham gia BHXHTN hay luân phiên hỗ trợ các nhóm đối tượng tham gia BHXHTN theo các thời kỳ khác nhau như theo từng năm hoặc vài năm một nhóm đối tượng, như vậy vừa có thể giảm gánh nặng cho Nhà nước vừa có thể kích thích tham gia BHXHTN nhất là đối với các đối tượng tham gia lần đầu...

- Kêu gọi các cơ quan, ban ngành, đoàn thể hoặc các cá nhân trên địa bàn thành phố, tổ chức các quỹ hỗ trợ đóng phí BHXHTN cho các đối tượng đặc biệt.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Ban Chấp hành Trung ương Đảng. (2018). *Nghị quyết số 28-NQ/TW ngày 23/5/2018 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII về cải cách chính sách BHXH*.
- Bảo hiểm xã hội Thành phố Hà Nội. (2017). *Báo cáo tình hình thực hiện bảo hiểm xã hội trên địa bàn Thành phố Hà Nội năm 2017*.
- Bảo hiểm xã hội Thành phố Hà Nội. (2018). *Báo cáo tình hình thực hiện bảo hiểm xã hội trên địa bàn Thành phố Hà Nội năm 2018*.
- Bảo hiểm xã hội Thành phố Hà Nội. (2019). *Báo cáo tình hình thực hiện bảo hiểm xã hội trên địa bàn Thành phố Hà Nội năm 2019*.
- Bảo hiểm xã hội Thành phố Hà Nội. (2020). *Báo cáo tình hình thực hiện bảo hiểm xã hội trên địa bàn Thành phố Hà Nội năm 2020*.
- Bảo hiểm xã hội Thành phố Hà Nội. (2021). *Báo cáo tình hình thực hiện bảo hiểm xã hội trên địa bàn Thành phố Hà Nội năm 2021*.
- Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội. (2016). *Thông tư số: 01/2016/TT-BLĐTBXH ngày 18 tháng 02 năm 2016 Quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật BHXH về BHXHTN*.
- Chính phủ. (2015). *Nghị định số 134/2015/NĐ-CP ngày 29 tháng 12 năm 2015 Quy định chi tiết một số điều của Luật BHXH về BHXHTN*.
- Quốc hội nước Cộng hòa Xã hội chủ nghĩa Việt Nam. (2006). *Luật số 71/2006/QH11, Luật BHXH ngày 29 tháng 06 năm 2006*.
- Quốc hội nước Cộng hòa Xã hội chủ nghĩa Việt Nam. (2014). *Luật số 58/2014/QH13, Luật BHXH ngày 20 tháng 11 năm 2014*.